

Yetişkin Eğitimi Sürecinde Kadın Kursiyerlerin ve Yetişkin Eğitimcilerin Oluşturduğu Sosyal Etkileşim Alanının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Bağlamında Değerlendirilmesi: Isparta Örneği

The Evaluation Of The Field Of Social Interaction Created by Female Trainers And Adult Educators In The Context of Gender Inequality In Adult Education Process: The Case of Isparta

H. Eylem Kaya*, Berkan Altan**

Öz: Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığına bakıldığında eğitimden sağlığa, iş yaşamından karar verme mekanizmalarına kadar toplumsal yaşamın her alanında ciddi boyutlara ulaşarak yalnızca kadınları ve kız çocuklarını etkilemekle kalmayıp ülkenin demokratikleşmesinin ve kalkınmasının önünde de önemli bir set oluşturmaktadır. Söz konusu eşitsizlik alanlarında kırılma noktası yaratmada önemli bir rolü olan eğitim, özellikle de yetişkin eğitimi, bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlenmesinde ve kadınların güçlenmesinde etkili bir alandır. Türkiye’de yetişkin eğitiminin en yaygın kamusal uygulama sahası olan Halk Eğitimi Merkezleri ise özellikle kadınların bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik alanlarda güçlenmesinde oldukça önemlidir. Böyle bir çıkış noktasından hareketle bu çalışmanın amacı: kadınların katıldığı kurslarda toplumsal etkileşimin hangi alanlarda gerçekleştiğini anlamak, yetişkin eğitimcilerin ve yetişkin öğrenenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bakış açılarını ortaya koymak ve öğrenme sürecinin kadınların güçlenmesinde nasıl bir role sahip olduğunu anlamaya çalışmaktır. Nitel araştırma deseni ve feminist metodoloji doğrultusunda planlanan bu çalışma, Isparta HEM’de kurslara katılan kadın yetişkinlerin ve yetişkin eğitimcilerle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, verilerin analizi ise kategorik içerik analizi perspektifi ile yapılmıştır. Çalışmanın sonucu olarak ise ataerkil ideolojiyle birlikte kadınların sorgulamadan, doğal yazgı olarak gördükleri “kadın olma” olgusunu içselleştirerek sosyal etkileşim alanında da yeniden ürettikleri ve güçlenmeyi, ekonomik güçlenme ile sınırlandırdıkları görülebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yetişkin Eğitimi, Toplumsal Cinsiyet, Güçlenme, Organik Entelektüeller.

Abstract: Gender inequality and discrimination in Turkey have reached serious dimensions in all areas of social life including education, health, business life and decision making mechanisms and they do not only influence women and girls but also form an important barrier for the democratization and development of

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-Posta:

eylemkaya@sdu.edu.tr.

ORCID: 0000-0003-0736-5662.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı,

E-Posta: berkanaltan.60@gmail.com.

ORCID: 0000-0003-3899-2255.

the country. Education, especially adult education, which has an important role in creating a breaking point in these areas of inequality, is an influential field in raising individuals' awareness of gender equality and empowering women. Public Education Centers, which are the most common public practice area of adult education in Turkey, are especially important in empowering women in cognitive, psychological, economic and political fields. Starting from such a starting point, the aim of this study is to understand in which areas social interaction takes place in the courses attended by women; to reveal the perspectives of adult educators and adult learners on gender inequality and to try to understand how the learning process plays a role in empowering women. This study, which was planned in line with the qualitative research design and feminist methodology, was carried out using semi-structured in-depth interview technique with female adults and adult educators attending the courses in Isparta PEC, and the analysis of the data was made with the perspective of categorical content analysis. As a result of the study, it can be seen that together with the patriarchal ideology, women internalize the phenomenon of "being a woman", which they see as a natural destiny, without questioning them, and reproduce them in the field of social interaction and limit their empowerment to economic empowerment.

Keywords: Adult Education, Gender, Empowerment, Organic Intellectuals.

Summary

While gender is considered as an unchanging and fixed concept in the perspective of biological factors, the concept of gender has a much broader definition area and finds its presence in the social field. The concept of gender can vary from one society to another in general, and in particular, by intertwining with social, cultural, economic and political areas in smaller social groups. Therefore, the roles attributed to women and men by the society in the state of gender underline the perception of "femininity" and "masculinity", revealing the gender-based division of labor and hindering the equal access of individuals to social resources in social life. The inequalities built by the society, on the other hand, become more complex by being strengthened by various forms of discriminations and barriers based on gender. Thus, inequalities based on gender, including hegemonic elements cause women to be subordinated. From this point of view, when the empowerment approach is taken into consideration, women's holistic awareness and questioning in cognitive, psychological, economic and political fields is in question.

However, reasons such as the fact that adult education planning and practices cannot escape the form of formal education, the separation of courses according to traditional gender roles, and the numerous restricted number of courses based on praxis-based awareness of individuals for a democratic society may cause limitations in the empowerment and awareness of adult female learners. On the other hand, within the content of the study, the role of the adult educator in order to strengthen and raise awareness of women's disadvantaged positions caused by traditional gender

roles in the process of social interaction in the learning process also presents an important area that needs to be emphasized. From a Gramscian perspective; Critical adult educators, as organic intellectuals, have a great role in raising awareness and questioning the inequalities that strengthen without making individuals feel through hegemonic relations and consolidate their place on the basis of consent. In this direction, the bond established between the adult educator and the adult learner is important in the empowerment and questioning of women and the development of their skills to look at the inequalities produced from a critical perspective, without being cut off from rich life experiences and providing a horizontal interaction opportunity.

Public education centers, which are the most common public practice area of adult education in our country, are very important especially in the empowerment and socialization of women. In this context, the goal of the article is to figure out in which areas social interaction takes place in the courses attended by women; to reveal the perspectives of adult educators and adult learners on gender inequality and to try to understand how the learning process plays a role in empowering women. This study, which was planned in line with the in qualitative research method and feminist methodology, was carried out using the semi-structured in-depth interview technique with adult women and adult educators attending the courses in Isparta Public Education Center, and the settlement of the data was done with a categorical content analysis perspective.

Giriş

Cinsiyet, biyolojik etmenler perspektifinde değişmez ve sabit bir kavram olarak ele alınmaktadır. Buna karşın toplumsal cinsiyet kavramı çok daha geniş bir tanımlama alanına sahip olup toplumsal alanda varlık bulmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet kavramı, genelde bir toplumdaki başka bir topluma özelden ise daha küçük toplumsal gruplardaki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanlarla iç içe geçerek değişiklik gösterebilmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet bağlamında kadına ve erkeğe toplum tarafından atfedilen roller “kadınlık” ve “erkeklik” algısının altını doldurarak cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya koymakta ve sosyal yaşantıda bireylerin toplumsal kaynaklara eşit bir şekilde erişiminin önüne set çekmektedir. Toplum tarafından inşa edilen eşitsizlikler ise cinsiyete dayalı çeşitli ayrımcılık ve engellemelerle güçlenerek daha da karmaşık hale gelmektedir. Böylece hegemonya unsurları da içinde barındıran cinsiyete dayalı eşitsizlikler, kadınların ötekileştirilmesine neden olmaktadır.

Çalışmanın konusu bağlamında ele alınan *güçlendirme/güçlenme* yaklaşımı; bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik alanlarda bütüncül olarak kadınların bilinçlenmesini ve sorgulamasını amaç edinmektedir. Yanı sıra, eleştirel yetişkin eğitimi çalışmalarının önemli bir boyutunu da konu alan söz konusu bu durum, yetişkin öğrenenlerin eğitim sürecinde hegemonya

kurularak yaratılan eşitsizliklerin farkına varılması ve sorgulanması adına önemli bir alan sunmaktadır. Bu konuda ülkemizde yetişkin eğitiminin en yaygın kamusal uygulama sahası olan halk eğitimi merkezleri (HEM'ler) ise özellikle kadınların güçlenmesinde ve toplumsallaşmasında oldukça önemlidir. Ancak yetişkin eğitimi planlama ve uygulamalarının örgün eğitimin formundan sıyrılamaması, kursların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre ayrışması ve demokratik bir toplum için bireylerin praksis temeline dayalı bilinçlenmesini esas alan kursların çok sınırlı olması gibi nedenler kadın yetişkin öğrenenlerin güçlenmesinde ve de bilinçlenmesinde sınırlılıklara neden olabilmektedir. Öte yandan çalışma kapsamında, öğrenme sürecindeki sosyal etkileşim sürecinde kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin neden olduğu dezavantajlı konumlarıyla ilgili güçlenmesi ve bilinçlenmesi için yetişkin eğitimcinin rolü de üzerinde düşünülmesi gerekli olan elzem bir alanı sunmaktadır. Gramsci bakış açısından bakıldığında hegemonik ilişkilerle bireylere hissettirmeksizin güçlenen ve rıza temelinde yerini sağlamlaştıran eşitsizliklerin bilincine varılması ve sorgulanmasında birer organik entelektüeller olarak eleştirel yetişkin eğitimcilerin rolü büyüktür. Bu doğrultuda, yetişkin eğitimci ve yetişkin öğrenen arasında kurulan bağ, zengin yaşam deneyimlerinden koparılmadan ve yatay bir etkileşim olanağı sağlayan öğrenme süreci, kadınların güçlenmesinde, sorgulamasında ve üretilen eşitsizliklere eleştirel bakış açısıyla bakabilme becerilerinin gelişmesinde önemlidir.

Toplumsal Cinsiyet ve Yetişkin Eğitim

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyetten sıyrılarak cinsiyetler arası ilişkileri toplumsal olarak bir tahakküm alanı haline getirmektedir. Feminist kuramcılarının perspektifiyle toplumsal cinsiyet kavramı; eşitsizliği, ayrımcılığı, baskıyı temel alan bir toplumsal düzene neden olmakla beraber bu ilişkinin taraflarını oluşturarak toplumsal grupları ifade eden bir kategoriye keskin hatlarıyla ayrıştırarak belirlemektedir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet örüntüleri, kadın ve erkeklerin yaşantılarını belirli kalıplara sokan güç ve egemenlik üzerine kurulan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Toksöz, 2012: 64-65). Kadın ve erkeğin biyolojik cinsiyetlerine göre toplumun biçtiği cinsiyetçi roller çerçevesinde bireylerin toplumsal olarak yapılanmalarına neden olmaktadır. Bunun bir çıktısı olarak ise kadın ve erkek izdüşümlerini biyolojik cinsiyet temelinde değil, toplumun kendilerine yüklediği değerler ve sorumluluklar üzerinden yapmaktadır. Dolayısıyla bireylerin içinde yaşadığı kültürün biyolojik cinsiyetine atfetmiş olduğu roller görev ve sorumlulukların etkisi altında kendilerine uygun görülen, yaşamlarını sürdürmelerine izin veren, aksi halde toplumsal onayın önüne set çeken bir durumu ortaya çıkarmaktadır (Şenol ve Kaya, 2018: 3).

Bireylerin toplumda eyleyen olarak rol oynayabilmesi; bilinçlenmesi, eleştirel bakış açısı edinmesi haklarını bilmesi ve kullanabilmesiyle yakından ilişki içindedir. Bu hakların temellerinden biri olan eğitim, bireylerin diğer haklarını bilmesi, kullanması, bireysel, toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal yaşama dönüştürücü müdahalelerde bulunabilmesi bakımından göz ardı edilemez derecede önem taşımaktadır. Dolayısıyla eğitim hakkını sorgulayıcı temelde eşit ve etken kullanan her üye toplumunun gelişmesinde, dönüşmesinde etken olarak rol almaktadır. Ancak, eğitim hakkının etken kullanımına yönelik toplumda bir dizi sorunlar cereyan edebilmekte ve büyük engellerle karşılaşılabilir. Bu engellerin en önemlilerinden biri ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir (Özaydınlık, 2014).

Cinsiyet rol kalıpları, kadınların yeteneklerinin gelişmesini oldukça olumsuz etkilemiştir. Pekin Eylem Planı (1995) ile 2000 yılında BM tarafından kabul gören Milenyum Kalkınma Hedefleri, temel eğitim seviyesinde tüm bireylere eğitim hizmeti sunulması ve eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi amacıyla hükümetlere yönelik bir eylem planı ortaya koymuştur. Eğitimin giderek daha da ticari amaçlar üzerine oturtulduğu yeni liberal ekonomide kadınların eğitimine ilişkin ilerlemeler kaydedilse de bu politikalar esasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yadsınamaz boyutta arttırmaktadır. Bu doğrultuda eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet ve toplumsal sınıf ayrımının yeniden üretimini engellemek için çalışmaların yapılmadığı da dikkat çekmektedir. Söz konusu çabanın göz ardı edilmesiyle ise eğitim kurumları ne yazık ki baskın cinsiyetçi kalıp yargıların ve değerlerin yeniden üretiminde etkin bir rol oynamayı sürdürmektedir (Sayılan, 2012).

Türkiye'deki eğitim sistemi tüm düzeydeki gerek örgün eğitim gerekse yetişkin eğitimi olarak ele alındığında oldukça büyük bir alan kaplamaktadır. Fakat eğitim sistemimiz biçimsel düzlemde küresel toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarıyla uyumlu bir çizgi çizmesine rağmen tüm düzlemlerde ayrımcılığı barındırmayı sürdürmektedir. Cumhuriyetin kuruluş dönemindeki toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda dönüştürücü işlevini uzun zamandır yitiren eğitim sistemimiz, özellikle yeni liberal dönemden itibaren daha görünür şekilde sınıf sistemine yerleşerek toplumsal, kültürel ve ideolojik yeniden üretim işlevlerini yerine getirmektedir (Sayılan, 2012). Ülkemizde yetişkin eğitimi uygulamalarının geneli ve HEM özeli mercek altına alındığında ise bu görüntü temelde şu şekilde bir çerçeve sunmaktadır: okuma-yazma kurslarında kadınların başrolde olması ve niceliğin temel alınması (Yıldız, 2010), açılan kursların cinsiyetçi rol ve iş dağılımı temeline oturtulması (Kaya, 2015; Kaya ve Altan, 2020) ve ders materyallerinin oldukça cinsiyetçi söylemler içermesidir (Bağcı, 2014; Gümüšoğlu, 2016). Bu temel çerçeve, yetişkin eğitimi aracılığıyla toplumsal cinsiyet örüntülerinin toplumsal, kültürel ve ideolojik formasyonda hegemonik olarak nasıl yeniden üretildiğini göstermektedir. Söz konusu yeniden üretim

biçimleriyle ise kadınlar, bilinçlenmeden ve güçlenmeden uzaklaşarak hegemonik yönde yeniden üretimin bir parçası haline gelmektedir.

Feminist Güçlendirme Yaklaşımı ve Organik Entelektüeller

Güçlendirme kavramı temelde “gücün kazanılması, kaynaklar üzerinde kontrolün sağlanması, yeteneğin ve öz güvenin geliştirilmesi” olarak tanımlanabilmektedir (Sen, 1997). Ancak, güçlendirme kavramı literatürde farklı politik ve sosyo-kültürel bağlamları olan, başka dillere çevrilmesi kolay olmayan bir kavram olarak da karşımıza çıkmaktadır. Küresel çapta güçlendirme kavramına yönelik yerel ifadelerin araştırılması, güncel tartışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu anlamlar arasında “bireyin kendi gücü ve kontrolü, kendine hakları, tercihleri, inancı, değerleri için eylemde bulunması, kendi kararlarını vererek bağımsızlığı ve özgürlüğü için harekete geçmesi” gibi ifadeler yer almaktadır. Güçlendirmenin birey ve topluluk düzeyleriyle ilgili olmasıyla beraber ekonomik, sosyal ve politik temelleri de bulunmaktadır. İdeolojik formasyonu da içinde barındıran güçlendirme ve güçsüzleştirme yapısı, sebepleri ve sonuçları cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamın sonucu olarak güçlendirmenin hak üzerinden hareket eden farklı anlamları da ortaya çıkmaktadır. Güçlendirme üzerine yapılan tanımların odak noktası ise “bireyin kendi kararını vermesi, üzerindeki güç ve kontrolü ile yaşam kalitesini belirleyen kaynaklar hakkında karar vermesi”dir (Yalçın, 2020: 33).

Tanımlamaların söz konusu odak noktası, Freire’nin Ezilenlerin Pedagojisi’ni, dolayısıyla da praksise dayalı eleştirel bilinci akıllara getirmektedir. Freire’nin diyalog yoluyla öğrenme yaklaşımını ezilenlerin ezilmişliklerinin bilincine varmasını ve özgürlükleri için harekete geçmesini temel almaktadır (Mayo, 2011: 56). Freire’nin bilinçlendirmeye ve güçlenmeye ilişkin düşünceleri, baskı altındaki ezilenlerin toplum içinde var olan ayrımcılığına yönelik bütün sosyal ve politik çıktılara dikkati çekmektedir. Freire’ye göre farkındalık; sosyal, politik ve ekonomik çelişkileri praksise dayalı anlamlandırmayı öğrenmek ve böylece gerçeğin baskı unsurlarına karşı eyleme geçmektir (Freire, 2019). Dolayısıyla Freire, eğitim kuramını geliştirirken bilinçlenmeyi temel almakta ve güçlendirmeyi vurgulayarak baskı altındaki ezilenlere odaklanmakta, ezilenlerin ezilmişliklerini anlayabilmesi amacıyla toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik yaşantıların önemi üzerinde durmaktadır (Freire, 2017).

Kadınların güçlendirilmesi konusunda farkındalığın oluşması ise 1970’li yıllarda ortaya çıkmıştır. Stromquist’e göre bilinç yükseltme ile kadınların baskının farkında olmaları, zorluklar karşısında eyleyen olup yapıcı ve istikrarlı çatışmalar içerisinde yer almaları ve kadınlar arası rekabet gibi duvarları yıkmaları mümkün olabilmektedir. Yanı sıra kadınların toplumsal cinsiyet, egemenlik ilişkileri gibi eşitsizliği yeniden üreten olgular konusunda güçlendirici edinimler kazanmaları, liderlik eğitimlerini yürüterek deneyimlerini paylaşabilecekleri uygun öğrenme alanlarında aktif olmaları ve ortak kimlik oluşturabilecekleri sosyal etkileşim alanlarıyla harekete

geçmeleri de kadınlara güçlenme pratikleri sağlamaktadır (Stromquist, 2012; Tuncil Bölükbaş, 2016). Zihnioğlu'ya göre (2013: 2), kadınların güçlendirilmesi “evin içinde ve dışında kendi hayatını yönlendirme gücüne sahip olma hakkı, yaşamı ile ilgili seçeneklere sahip olma ve özgürce seçim yapma hakkı, fırsat ve kaynaklara erişim hakkı ve kendine saygı” gibi unsurları ifade etmektedir.

Feminist güçlendirme yaklaşımı ise piyasa temelli, sürdürülebilir bir kalkınma kavrayışı içerisinde yer almak yerine kapitalizmin yapısalcı ve sosyalist feminist eleştirisine dayanmaktadır. Bu bağlamda kadınların toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik açıdan güçlenmeleri bir başlangıç noktası olarak değerlendirilmektedir (Mayoux, 2006). Feminist bakış açısına göre kadınların güçlendirilmesi, ekonomik güçlendirmenin ötesindedir ve gerçekleşmesi için toplumun bütün alanlarındaki egemenlik kavrayışının dönüşmesi gerekmektedir (Balkız, 2015). Dolayısıyla, güçlendirme hem bireysel olarak içsel bir değişim sürecini kapsamakta hem de makro düzlemde bir dizi dönüşümü gerekli kılmaktadır. Başka bir ifadeyle, mikro düzlemde toplumsal cinsiyet kalıp yargısına karşı eylemde bulunabilmeleri için kadınların desteklenmesiyle beraber makro düzlemde ise radikal değişimleri gerektirmektedir (Mayoux, 2001; Mahmud, 2006). Bu doğrultuda ise kadınlara, özellikle de dezavantajlı kadınlara sunulacak yetişkin eğitimi hizmetlerinde güçlendirmenin bir bütün olarak ele alınması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyerek tüm boyutları kapsayacak biçimde yetişkin eğitiminin planlanması kadınların eleştirel bilince ulaşarak güçlenmesi yönünde önem arz etmektedir.

Kadınları güçlendirmeyi benimseyen yetişkin eğitimi plan ve uygulamalarında ise yetişkin eğitimcilerin problem tanımlayıcı olması ya da bu yaklaşımı benimsemesi oldukça önemlidir. Freire'nin de dediği gibi genelde eğitim özelde ise yetişkin eğitimi ya bireylerin var olan düzene uyumunu sağlayarak itaati hedef almakta ya da bireylere, bireysel ve toplumsal yaşamlarını değiştirip dönüştürmede eyleyen olabilecek özgürleşme pratiği sunmaktadır (Freire, 2017: 49; Freire, 2019). Yetişkin eğitime yönelik Freire'nin dile getirdiği eğitimin özgürleştirici boyutunda ise Gramsci'nin organik entelektüellerin ve Freire'nin problem tanımlayıcı yetişkin eğitimcisinin rolü büyüktür.

Gramsci'nin entelektüel kavramsallaştırmasında önemli bir yeri olan organik entelektüeller, toplumsal değişimin eyleyenleri olarak var olan hegemonyayı yıkmayı ve karşı-hegemonya oluşturmayı amaçlayan entelektüellerdir. Dolayısıyla organik entelektüeller, toplumsal yaşamın dönüşmesinde etkili bir konumdadır. Aksi olarak geleneksel entelektüeller ise kendilerini bağımsız varsayan, ancak aslında var olan düzenin geleneğini sürdürmede aktif rol oynayan entelektüellerdir. Farklı bir ifadeyle toplumsal değişimin eyleyenlerinden olmayan entelektüellerdir (Anderson,

2007, 11). Buradan hareketle gerek organik entelektüellerin gerekse problem tanımlayıcı yetişkin eğitimcilerin süreçteki önemi; praksis yoluyla diyalogu temel alarak kadınların eşitsizliklere, toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal çelişiklere eleştirel perspektiften bakmalarının bilincine varmalarını sağlayarak onların toplumsal yaşamda eyleyen olmalarına rehberlik etmeleridir. Bu doğrultuda yetişkin eğitimci ve yetişkin öğrenen arasında kurulan bağ, zengin yaşam deneyimlerinden koparılmadan ve yatay bir etkileşim olanağı sağlayan öğrenme süreci, kadınların güçlenmesinde, sorgulamasında ve üretilen eşitsizliklere eleştirel perspektiften bakabilme becerilerinin gelişmesinde oldukça etkili olmaktadır.

Yöntem

HEM kurslarının ve sunduğu sosyal etkileşim alanının yanı sıra öğrenme sürecinde önemli rolleri olan yetişkin eğitimcilerin kadınların güçlenmesinde nasıl etkili olduğunu anlamaya yönelik gerçekleştirilen bu çalışma nitel araştırma yöntem ve teknikleriyle yürütülmüştür. Görüşmeciler, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme tekniği: çalışma çerçevesinde belirlenen problemleri en iyi biçimde betimleyebilecek kişilerin sürece dahil edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu doğrultuda çalışmada görüşmeciler belirlenirken cinsiyet, kurs türü, hizmet süresi, kursa katılım süresi etkili olmuştur. Saha araştırması olarak yürütülen çalışmanın verileri ise 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılının 2. dönemini kapsamaktadır. Çalışma verileri, Isparta Merkez HEM’de hizmet veren 4 kadın yetişkin eğitimci ve kurslara katılan 4 kadın yetişkin öğrenenle gönüllülük esasına dayalı görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Çalışma kapsamında görüşülen kadın yetişkin eğitimcilerin sosyo-demografik özelliklerine Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1. Yetişkin Eğitimcilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

Kod	Yaş	Medeni Dur.	Eğitim Dur.	Branş	Gelir	Hizmet Yılı
G1	44	Evli	Lisans	Geleneksel El Sanatları	5000TL	4 Yıl
G2	39	Evli	Lisans	Geleneksel El Sanatları	5000TL	11 Yıl
G3	40	Evli	Lisans	Sağlık ve Güzel Sanatlar	5000TL	6 Yıl
G4	46	Evli	Lisans	Sanat ve Tasarım	5000TL	20 Yıl

Tablo 1 incelendiğinde görüşmecilerin yaş aralığının 39-46 olduğu görülmektedir. Görüşülen kadın yetişkin eğitimcilerin her biri evli ve lisans mezunudur. Çalışma kapsamında yer alan yetişkin eğitimcilerin meslek dalları incelendiğinde ise G1 ve G2’nin geleneksel el-sanatları, G3’ün sağlık ve güzel sanatlar, G4’ün ise sanat ve tasarımı alanlarında hizmet verdikleri ortaya çıkmaktadır. Görüşmecilerin aylık gelirleri incelendiğinde, ek ders ücreti dahil edilmeden 5.000 TL olduğu görülmektedir. Ek ders ücretleriyle ise duruma göre değişmekle beraber 500-1000 TL arasında aylık gelire eklenmektedir. Görüşmecilerin HEM’deki hizmet süreleri incelendiğinde söz

konusu sürenin uzun olması nedeniyle deneyimin de artmış olması düşünülebilmektedir. Bu bağlamda görüşmecilerin hizmet süreleri 4-20 yıl aralığında değişkenlik göstermektedir.

Tablo 2. Yetişkin Eğitimcilerin Sosyo-Demografik Bilgileri

Kod	Yaş	Medeni Dur.	Eğitim Dur.	Meslek	Hane içi Gelir	Katıldığı Kurs
G5	43	Evli	Lise	Ev Kadını	2700 TL	Takı Tasarımı
G6	52	Evli	Lise	Ev Kadını	3000 TL	Rölyef
G7	35	Evli	Lise	Ev Kadını	3750 TL	El Nakışı
G8	48	Evli	Lise	Ev Kadını	3500 TL	Ahşap Boyama

Tablo 2’de araştırmada katılımcı olarak yer alan kadın yetişkin öğrenenlerin sosyo-demografik bilgileri yer almaktadır. Görüşülen kadın yetişkin öğrenenlerin yaşları incelendiğinde G5’in 43, G6’nın 52, G7’nin 35 ve G8’in ise 48 yaşında olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılan kadın yetişkin öğrenenlerin her biri evli ve lise mezunu olmakla beraber ev kadınıdır. Kendilerine ait bir geliri olmamakla beraber hane içi aylık gelirleri ise 2700-3750 TL arasında değişkenlik göstermektedir. Görüşmecilerin katıldıkları kurs alanları ise birbirlerinden farklıdır. Bu bağlamda G5 takı tasarımı, G6 rölyef, G7 el-nakışı, G8’in ise ahşap boyama kurslarına katılım sağladıkları görülmektedir.

Çalışmanın verileri ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, görüşme esnasında görüşmeciye yöneltilecek sorular ya da üzerinde durulacak konular görüşmeden önce belirlenmektedir. Söz konusu tekniğin önemli bir boyutu da araştırmanın veri toplama aşamasında araştırma problemini istenilen doğrultuda karşılamayan soruların çıkarılabilmesi ya da akışa göre yeni soruların araştırmaya dahil edilebilir olmasıdır (Bal, 2015: 163).

Veri analizinde ise verileri betimleme ve yorumlama olanağını beraber sunmasından dolayı Kategorik İçerik Analizi Perspektifi kullanılmıştır. Söz konusu teknikte analiz süreci dört aşamada gerçekleşmektedir. *Birinci aşama*; çalışma kapsamında ana temalar belirlenmektedir. Belirlenen ana temalar doğrultusunda metin kategorilere ayrılarak alt metinler oluşturulmaktadır. *İkinci aşama*; içerik kategorilerinin tanımlanmasına yer verilmektedir. *Üçüncü aşama*; elde edilen metnin kategorilere göre sıralanmasını oluşturmaktadır. Dördüncü aşama ise oluşturulan kategori ve metaforların karşılaştırılarak yorumlanmasını içermektedir (Yılmaz, 2010).

Araştırma Bulguları ve Yorum

Çalışma kapsamında verileri çözümlenmede kullanılan kategorik içerik analizi perspektifi aşamaları takip edilerek üç ana kategori ve üç metafor kuramsal çerçeve ve görüşme metinleri

temel alınarak oluşturulmuştur. Bu kategori ve metaforlar ise aşağıda tablolar aracılığıyla açıklanmıştır.

Sosyal Etkileşim Alanında Paylaşılanlar

Çalışma kapsamında kadın yetişkinlerin öğrenme sürecinde kursun gerektirdiği bilgi ve becerilerin yanı sıra neler paylaştıkları mercek altına alınmış ve bu doğrultuda Sosyal Etkileşim Alanında Paylaşılanlar kategorisi oluşturulmuştur. Çalışmanın saha sürecinde görüşmecilere yöneltilen “Kursun gerektirdiği bilgi ve beceriler dışında neler paylaşıyorsunuz?”, “Kurs ortamında en çok hangi konular üzerinden iletişiminiz sürüyor?” gibi yarı yapılandırılmış sorulara alınan cevaplar doğrultusunda ise Ortak Dertler metaforu oluşturulmuştur.

Tablo 3. Sosyal Etkileşim Alanında Paylaşılanlar

Ortak Dertler		
Kod	Cümle/Cümler	Açıklama/Yorumlama
G1	...biri bir şey der oradan, hop konu konuyu açmış olur. Keyifli olur sohbetleri. Beraber birçok şeye karar verirler. Örnek vereyim bir kursiyerim evini dekore ettiriyor. Eşyaların, duvarın, aksesuarların rengi, nereye ne konulacağını günlerce konuşup karar verdiler...	Kadın yetişkin öğrenenlerin düşünceleri temel alındığında mesleki ve teknik bilgi-becerinin yanı sıra sosyal etkileşim alanında paylaşılanların özel alanın getirdiği “ortak dertlerden” hareketle ailevi konularda odaklandığını söylemek mümkün olacaktır.
G2	En çok ailelerden konuşuyoruz. Neden, çünkü bu kursiyerlerin hepsi yaş olarak birbirine çok yakın ve yaşantıları, hikâyeleri, sorunları, mutlulukları, kederleri aynı. Genelde ev, eş, yemek... Burada dertleşiyorlar işte bu yüzden atölyede size (araştırmacı) “burası huzurun merkezi” dediler... buraya gelince hepsi çok mutlu oluyorlar. Burası onlara farklılık katıyor, çünkü burada dertlerinden kurtuluyorlar.	
G4	Çalışmalar üzerinde yoğunlaşıyoruz. Mesela problem yaşayan oluyor, bizimle sorununu paylaşıyor. Günlük neler yapıyorlarsa anlatıyorlar. Konu konuyu açıyor evlilik olsun, eş sorunları olsun, çocuklar, görünce, kaynana...	
G5	Ben en çok eşimle ilgili konuşuyorum çünkü onunla ilgili problemlerim var. Herkesin derdi aynı zaten en çok eşleri konuşuruz. Sonra çocuklar, torunlar, ev işleri, hayat pahalılığı...	
G6	Buraya geldikçe stres azalıyor. Daha rahat oluyorsun, kafanı boşaltıyorsun... Eşinle kavga ediyorsun burada geçiyor, çocuğunla anlaşmazlığa düşüyorsun burada geçiyor... Çünkü burada dertleşebileceğin kişiler var. Herkes aynı yani.	
G7	En çok çocuklardan, eşlerden, pandemiden, yemek tarif... Yani günlük yaşadıklarımızdan konuşuyoruz. Hanımlar ağırlıklı olduğundan onların yaptıkları da bunlar olduğu için bunlar hakkında konuşuyoruz.	

Ataerkil toplumlarda kadınlar ve erkekler için yaygın olarak kabul gören düşünce, beklenti ve normlar, farklı rol ve sosyal statüleri belirleyerek toplumdaki kültürel, ekonomik ve politik güçleri yansıtarak toplumsal yapı ve süreçlerle de varlığını sürdürmektedir (Sallan Gül ve Özbek, 2020). Bu süreçte kadınlar ve erkekler için toplumda kabul gören yaygın cinsiyetçi kalıplar, normlar, değerler ve beklentiler ise her iki cinsin de nerede, ne zaman ve ne yapması gerektiğini belirleyerek bireyleri biçimlendirmektedir (Sayılan, 2012). Dolayısıyla kadınlar “kadın olma”

olgusunun içine sıkıştırılarak toplumsal bir grubu ait olma ihtiyacını da kendilerine biçilmiş toplumsal, kültürel ve ideolojik kalıplar çerçevesinde gerçekleştirmektedir.

Çalışma kapsamında görüşmecilerin ifadeleri incelendiğinde de bu gerçekle karşılaşmak mümkündür. Kadın yetişkinlerin öğrenme sürecinde kursun gerektirdiği bilgi ve becerilerin yanı sıra neler paylaştıklarını, birbirlerinin yaşam deneyimlerinden nasıl etkilendiklerini ve bu süreci toplumsal yaşantılarıyla nasıl bütünleştirdiklerini anlamaya çalışmak, onların kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirerek nasıl yeniden ürettiklerini gösteren bir alanı ortaya çıkarmaktadır. Görüşmecilerin ifadeleri temel alındığında kadınlar, sosyal etkileşim alanını bir “dertleşme” alanı olarak görmektedirler. Bu yöndeki paylaşımlarının ise yetişkin eğitimcileri tarafından da desteklenerek egemen ideolojiyle sıkıştırıldıkları özel alanı temel alan ev işleri, çocuk bakımı, eş, evlilik gibi cinsiyetçi roller üzerinden şekillendiğini söylemek mümkündür. Yanı sıra katılımcılar, sosyal etkileşim alanında buldukları paylaşımlarla yine gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara da (çocuk bakımı, temizlik, kışık yiyecek hazırlama, eşle yaşanan sorunlar) ortak dilde çözüm üretebilmektedirler.

Toplumsal Cinsiyet ve Bilinç Yükseltme

Kursun gerektirdiği bilgi ve becerilerin yanı sıra sosyal etkileşim alanında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik neler paylaşıldığı çalışma kapsamında ön plana çıkmış ve Toplumsal Cinsiyet ve Bilinç Yükseltme kategorisi oluşturulmuştur. Bu kategoride, sosyal etkileşim alanında toplumsal cinsiyet, eşitlik, hak, kadın olma, anne olma gibi konularda yapılan paylaşımlara odaklanılmıştır. Gerek yetişkin eğitimcilerin gerekse kadın kursiyerlerin konu özelindeki ifadelerinden yola çıkılarak ise Kadın Dediğin Kadınlığını Bilmeli metaforuyla Tablo 4’te açıklanmıştır.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet ve Bilinç Yükseltme

Kadın Dediğin Kadınlığını Bilmeli		
Kod	Cümle/Cümler	Açıklama/Yorumlama
G1	Kursiyerlerimle bu tür şeyleri çok konuşmuyorum. Buraya gelenlerin çoğu çalışmıyor onlar ev hanımı olduğu için paylaşımları da daha farklı oluyor tabii. Onlarla bizim konuştuklarımız daha farklı yani.	Yetişkin eğitimi sürecinde yetişkin öğrenenlerin bilinçlenmesinde ve
G2	...Eşit miyiz- değil miyiz tartışmasına girmek çok hoş olmuyor zaten. Çünkü kargaşa çıkınca hanımları toplamak zor oluyor. Ben de fikirlerimi söylerim bazen. Şunu örnek verebilirim bir kursiyerlerimin eşleri çoğunlukla onlara yardımcı olmuyor evde. Bu hanımlar buna çok içerleniyorlar. Bende önerilerde bulunuyorum “hayatım bana yardım etsen de işim bitse sonra güzel bir film mi izlese?” ya da “bana yardımcı olursan dünyanın en mutlu kadını olurum” gibi yaklaşım diyorum...	sorgulayıcı bakış açısı kazanmasında yetişkin eğitimcilerin rolü oldukça önemlidir. Bu çıkış yoluyla kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde bilinçlenmesinde, güçlenmesinde ve
G3	Fikir alıyoruz, fikir veriyoruz. Mesela A... Hanım, aile ilişkilerinde biraz problem var. Eşiyle uzun zamandır aynı evin içinde küsler. Bizde bu konuyu grup olarak birkaç kez konuştuk. “Sen alttan al, özür dile,	özgürleşmesin yetişkin eğitimcilerin katkıları elzemdir. Ancak,

	git iki naz niyaz yap... kadın kadınlığını bilmeli” o da en sonunda yaptı bunu şimdi daha iyiler.	araştırmaya katılan kadın yetişkin eğitimcilerin ifadeleri incelendiğinde yetişkin öğrenenlere konu özelindeki katkıları geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri perspektifinden şekillenmektedir. Yanı sıra kadınların özel alanda karşılaştıkları cinsiyetçi sorunların çözüm önerilerinde de yine cinsiyetçi yargıların yer aldığı görülebilmektedir.
G4	Bu konularla ilgili böyle direk bu böyle şu şöyle gibi konuşmuyoruz ama o gün diyelim ki eşiyile ilgili bir şey yaşamıştır, biz özellikle sormasak da onun konusu mutlaka geçer. Hemen bir fikir alışverişi başlar sınıfta. Aynı konuyla ilgili deneyimi olan deneyimlerini aktarır. Bende tabii ki onlarla sohbetlere katılırım. Mesela eşi kadınla ilgilenmiyor diyelim. Derim ki “akşam güzelce giyin, eşinin sevdiği yemekleri yap, şöyle güzelce bir sofraya kur...” bu gibi güzellikleri yapınca eşlerin araları daha iyi oluyor, mutlu oluyorlar. Bu önerileri yapıyorlar buraya geldiklerinde yüzlerinden belli oluyor, anlıyorsun zaten.	
G6	Konuşuyoruz. Bazen tartışma çıkıyor bu konularda; yok kadın yapmalı, yok yapmamalı. Erkek para kazanıyorsa bayan evini temizlemeli. Tamam, günümüzde biraz daha değişti artık erkekler de evde iş yapıyor ama düşünsene o adam bütün gün çalışmış yorulmuş, ne diyeceksin “şu çamaşırı as” mı? Bunu diyemezsin, onun bir işi ve yorgunluğu var zaten.	Yetişkin öğrenenlerin düşünceleri temel alındığında ataerkil ideolojinin kendilerine biçtiği kalıplaşmış eşitsiz toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamadan içselleştirdiklerini söylemek mümkün olacaktır.
G7	Evde yemeği filan hep ben hazırlarım. Evde herkesin bir görevi var: çocuklar ders çalışıyor, eşim işte çalışıyor, ben evle ilgileniyorum. Yemektir temizlik... Kadın evin idaresiyle, erkek de evin giderleri için çalışır. Kadınlar çocuklarla evin işleriyle ilgilenmeli, erkekler de evin giderlerini karşılamalı.	

Kadınların güçlenme bilincine ulaşmasının bir boyutu da toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalık kazanmaya dayanmaktadır (Balkız, 2015). Ancak, yetişkin eğitiminin toplumsal düzene itaati sağlama boyutu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştirerek kadınların farkındık kazanmasına engel olmakla beraber güçlenme bilincinin önüne de set çekmektedir. Türkiye’de yetişkin eğitimi plan ve uygulamalarında önemli bir alana sahip olan HEM’lerde de bu görüntü değişmemektedir (Yıldız, 2010; Kaya, 2015; Bağcı, 2014; Gümüšoğlu, 2016; Kaya ve Altan, 2020). Bu düşüncüyü destekler nitelikte saha sürecinden elde edilen verilerden hareketle, konu özelinde paylaşımların toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz iş bölümüne dayandığı görülebilmektedir; G3: “*Sen alttan al, özür dile, git iki naz niyaz yap... kadın kadınlığını bilmeli...*” G6: “*Erkek para kazanıyorsa bayan da evini temizlemeli. ...düşünsene o adam bütün gün çalışmış yorulmuş, ne diyeceksin “şu çamaşırı as” mı?*”, G7: “*Kadın evin idaresiyle, erkek de evin giderleri için çalışır. Kadınlar çocuklarla evin işleriyle ilgilenmeli, erkekler de evin giderlerini karşılamalı.*” Dolayısıyla, toplumsal cinsiyete dayalı roller, kadın yetişkinlerin öğrenme alanındaki sosyalleşme faaliyetlerinde de kendini göstermektedir. “Kadın olma” annelik, eş, ev işleri, dişilik söylemleri üzerinden şekillenmektedir. Bu süreçte birer geleneksel entelektüel olan yetişkin eğitimcilerin ise hegemonik olarak var olan eşitsizliklerin yeniden üretimine (Mayo, 2011) katkı sağladıklarını söylemek mümkün olacaktır.

Kadınların Güçlenmesinde HEM'in Rolü

HEM'in kadınların güçlenmesinde nasıl bir rolü olduğu çalışma kapsamında ele alınmış, Kadınların Güçlenmesinde HEM'in Rolü kategorisi oluşturulmuştur. Söz konusu kategoride kadınların toplumsal, kültürel, ekonomik ve de siyasal alanda güçlenmesinde HEM'in, özelde ise yetişkin eğitimcinin rolü sorgulanmış, ancak elde edilen verilerde toplumsal, kültürel ve siyasal alanlar geri planda kalarak ekonomik bağlam ön plana çıkmıştır. Kadınların Güçlenmesinde HEM'in Rolü olarak belirlenen bu kategori ise Altın Bilezik metaforuyla Tablo 5'de açıklanmıştır.

Tablo 5. Kadınların Güçlenmesinde HEM'in Rolü

Altın Bilezik		
Kod	Cümle/Cümleler	Açıklama/Yorumlama
G1	...bayanın en azından kendisini idare edebilecek bir kazancının olması gerekiyor. Burada, kendi yeteneklerini, kabiliyetlerini görüp yaptıklarını paraya dönüştürdüklerinde onlara katkı sağlıyor. Bu katkı hem maddi hem de manevi katkı oluyor. Ufak da olsa gelirleri olduğu için mutlu oluyorlar. Bunları gördükçe, yaşadıkça daha çok yapıp satmak isteyenler oluyor.	Feminist bakış açısına göre güçlenmeyi tek bir olgu üzerinden ele alarak açıklamak mümkün değildir. Bu bağlamda kadınların güçlenmesinde temelde toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal düzlemde yaratılan eşitsizliklerin bilincine varma ön plana çıkmaktadır. Söz konusu bakış açısını benimseyen yetişkin eğitim plan ve uygulamalarının da güçlenmeyi bütünsel olarak ele alması gerekmektedir. Ancak, veriler temel alındığında Alan HEM'in kadınların güçlenmesindeki baskın rolü, bütünlükten sıyrılmakta ve görünürde ekonomik güçlenmeye odaklanmaktadır.
G2	Aklıma gelen ilk şey para. Kursiyerlerin 50 TL bile kazansa özgüvenlerinin nasıl etkilendiğini görüyorum. ...HEM bayanlara bu fırsatı veriyor. "Gelin, üretin, satın" diyor... Onlar da geliyorlar üretiyorlar, yakın çevrelerine, arkadaşlarına, eşlerine, dostlarına satarak para kazanıyorlar. Bu yüzden HEM, bayanların güçlenmesinde etkilidir.	
G3	Bizim mesela Whatsapp grubumuzun adı güçlü kadınlar. Grubumuzun simgesinde de para var. Yani kadınların kendi ayaklarının üstünde durması, eğitilmiş olması gerekiyor. ...paran varsa güçlüsün zaten. Paran varsa söz sahibisin de. Güçlü kadın mesleğini eline almış, kendi parasını kazanan kadın. Evde de sözü geçer, eşine karşı da durabilir.	
G5	Ürünlerimin bana ekonomik bir katkısı olmuyor. Yaptıklarımı kendim kullanıyorum, çevreme hediye veriyorum.	
G7	Kadınlar ayakları üzerine basacak. Mutlaka ellerinde bir mesleği olacak, ekonomik özgürlüğü olacak, kendisini sürekli yenilemesi lazım. Ben mesela ev hanımıyım kendime ait bir gelirim yok, özgürlüğüm de yok. Arada burada 3-5 kuruş kazanıyorum ama söz söylememe yetmiyor.	
G8	Mesela ben buraya gelmeden önce internetten satışla ilgili bilgim yoktu. Burada konuştuğumuz olsun hocamızın destekleri olsun bu işe giriştim bende. Dediğim gibi ufak da olsa bir katkı sağlıyor bana.	

Feminist bakış açısına göre kadınların güçlendirilmesi ekonomik güçlendirmeden çok daha fazla şeyi ifade etmektedir ve toplumun bütün alanlarındaki güç ilişkilerinin dönüşümünü gerektirmektedir (Balkız, 2015). Bunun için de toplumsal alanlarda eşitsizlik yaratan toplumsal cinsiyet ve sınıf ilişkilerine bireysel düzlemde değil, kolektif düzlemde yaklaşmak gerekmektedir (Mayoux, 2001). Stromquist'in de dediği gibi kadınların güçlenmesinde bilinç yükseltme çalışmalarıyla onların, birbirlerine deneyimlerini aktarabileceği uygun öğrenme ortamları içerisinde yer almalarını sağlamak gerekmektedir (Stromquist, 2012). Bu noktada genelde eğitimin özelde ise yetişkin eğitiminin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Ancak, vurgulanmalıdır ki yetişkin eğitimi ile bir yandan kadınları güçlendirecek pratikler uygulanabileceği gibi diğer yandan

da egemen ideolojinin içine sızmış olduğu ve hegemonik olarak sürdürdüğü eşitsizlikler yeniden üretilebilmektedir. Alan HEM'e¹ bu perspektiften bakıldığında ise güç ilişkilerinin gizli kıldığı eşitsizliklerin üstü örtülerek kadınların güçlenmesinin temelde ekonomik boyuta indirildiği görülebilmektedir. Kadınların güçlenmesi denildiğinde gerek yetişkin eğitimcilerin gerekse yetişkin öğrenenlerin üzerinde durduğu nokta *altın bileziktir*. Yetişkin eğitimci olan G3'ün "*Bizim mesela grubumuzun adı güçlü kadınlar. Simgesinde de para var.*" ifadesinden de anlaşılacağı gibi kadınların güçlenmesi "para"yı ifade etmektedir.

Bu bağlamda Alan HEM'in kadınlara ürün üretme olanağı sağlaması ve dayanışma içerisinde üretilen ürünlerin satılmasıyla kadınların ufak da olsa ekonomik gelir elde etmesi katılımcıların gözünde olumlu bir görünüm yaratmaktadır. Ancak, birçok kadının ürettiği ürünlerini satabilecek bir ağa sahip olmadığı da görülmektedir: G1: "*Ama şu da var her bayan buraya gelip para kazanamıyor. Bazıları satış yapmak istiyor ama satamıyor ya da çok azını satabiliyor. HEM bunun için sergiler düzenliyor ama çok az. Yani çevresi, ortamı olan satıyor ama kısır döngüye giriyor, elbet satışları tıkanıyor.*" G1'in ifadeleri incelendiğinde egemen ideolojinin cinsiyetçi kalıp yargılarının Alan HEM'de kadınların güçlenme pratiklerine de yansıdığı düşünülebilmektedir. Dolayısıyla Alan HEM'de güçlenmenin sınırlandırılmış olmakla birlikte ekonomik boyutta ön plana çıkıyor olması, kadın yetişkinlerin farkındalık yaratıp güçlenebileceği bir alan olan öğrenme ortamının oluşmasını güçleştirmektedir. Bunun sonucu olarak ise eleştirel düşünce, özgürleşme, toplumsal yaşamda eyleyen olma gibi güçlendirici etkenlerin üstünün örtüldüğünü söylemek mümkündür.

Sonuç

Egemen ideolojinin dayatmacı doğası, toplumda yaşanan değişim ve dönüşümleri istediği doğrultuda gizemli hale getirmektedir. Bu durum geleneksel entelektüellerin de katkısıyla kadınların öğrenme süreçlerine sızarak eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Alan HEM temel alındığında öğrenen kadınlar da toplumsallaşma ve öğrenme ihtiyaçlarını, egemen ideolojinin kendilerine ve cinsiyetlerine biçtiği roller doğrultusunda karşılamaktadır. Dolayısıyla ataerkil örüntüleri içinde barındıran öğrenme ortamında kadınlar, sosyalleşme yanılığına kapılarak sosyal etkileşim alanında anne olma, eş olma, dişilik, ev işleri, ailevi sorunlar, çocuk bakımı/egitimi gibi paylaşımlarla geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsemektedir. Sonuç olarak Alan HEM'de sosyal etkileşim alanı, kadın yetişkinlerin "kadınlık" deneyimlerini kurulu düzen içinde sorgulamadan içselleştirmelerinde etkili olmaktadır. Böylece ataerkil ideolojiyle birlikte

¹ Isparta HEM

kadınların sorgulamadan, doğal yazgı olarak gördükleri “kadın olma” olgusunu içselleştirdiklerini ve sosyal etkileşim alanında da yeniden ürettiklerini söylemek mümkün olacaktır.

Öte yandan, kadınların güçlenmesinde değerli bir alan olan yetişkin eğitimi plan ve uygulamalarının Alan HEM’e yansımalarına bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sürdürülmesiyle birlikte güçlenmenin temelde -sınırlı olmakla birlikte- ekonomik boyuta indirildiği görülebilmektedir. Bu durum ise bazı kadınların kendi ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak miktarda gelir elde ediyor olması, onların güçlenme yanılığısına kapılmalarına da neden olabilmektedir. Öğrenme ortamında kadınların bu yanılığyı aşmalarında, güçlenmenin ekonomik boyuttan dışında birçok alanla yakından ilişkili olduğu yönünde farkındalığa ulaşmalarında ve hegemonik olarak varlık bulan eşitsizliklerin bilincine vararak toplumsal yaşamda eyleyen olmalarında ise yetişkin eğitimcilerin önemli rolleri bulunmaktadır. Ancak, Alan HEM’de araştırmaya katılan yetişkin eğitimcilerin bu farkındalığa sahip olamadığı, bundan dolayı da feminist perspektifle kadınların güçlenmesinde sınırlı kaldıkları söylenebilir.

Tüm bu tartışma noktalarından hareketle kadınların güçlenmesine yönelik HEM’lerde toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal yönden bütüncül çalışmalar yürütülmelidir. Dolayısıyla HEM’ler, diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğini kuvvetlendirmelidir. Süreçte rolünün oldukça önemli olduğu görülen yetişkin eğitimcilere, yetişkin eğitiminin praksis temelde bilinçlendirici, sorgulayıcı ve eleştirel yönünü temel alan; üniversitede yetişkin eğitimi dersleri, hizmet içi eğitimler, seminerler verilmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilinç yükseltici kurs programları hazırlanmalı ve kadınları güçlendirecek, eşit iş bölümü sahası sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Söz konusu düzenlemeler doğrultusunda yetişkin eğitimciler, genelde öğrenenlerin, özelde ise kadın öğrenenlerin eleştirel yeteneklerine odaklanarak toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal gerçekliklerin bilinciyle onların öğrenmelerine rehberlik edeceklerdir. Paralel olarak, kadınların, kadın olmalarından dolayı maruz kaldıkları, farkına varmaksızın içselleştirdikleri ve yeniden ürettikleri eşitsizliklerin kırılmasında da etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Anderson, P. (2007). *Gramsci Hegemonya Doğu-Batı Sorunu ve Strateji*. (Çev. Günersel, T). İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Bağcı, Ş.E. (2014). *Yetişkin Eğitimi ve Eşitlik*. İstanbul: Kalkedon.
- Bal, H. (2015). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

- Balkız, Ö. (2015). Mikro Kredi ve Toplumsal Cinsiyet: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(3), 535-557.
- Freire, P. (2017). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (Çev. Hattatoğlu, D., Özbek, E). İstanbul: Ayrıntı.
- Freire, P. (2019). *Özgürlüğün Pedagojisi*. (Çev. Kurt Sevinç, G). İstanbul: Yordam Kitap.
- Gümüsoğlu, F. (2016). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: 1928'den Günümüze*. İstanbul: Tarihçi Kitapevi.
- Kaya, H. E., Altan, B. (2020). Halk Eğitimi Merkezi Kurslarına Katılan Kadın Yetişkinlerde Öğrenme Süreçlerinin Ev İçi Ücretsiz Emek Üzerinden Değerlendirilmesi. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 6(13), 85-117.
- Kaya, H.E. (2015). Türkiye'de Halk Eğitimi Merkezi. *International Journal of Science Culture and Sport*, (3), 268-277.
- Mayo, P. (2011). *Gramsci, Freire ve Yetişkin Eğitimi*. (Çev. Duman, A). Ankara: Ütopya.
- Mayoux, L. (2001). Jobs, gender and small enterprises: Getting the policy environment right. *ILO Seed Working*, 15. http://www.ilo.org/empent/Publications/WCMS_111394/lang-en/index.htm. E.T. 28.09.2021.
- Mayoux, L. (2006). Micro-finance and the empowerment of women: A review of the key issues. *ILO-SEED Report*, 1. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/documents/publication/wcms_117993.pdf E.T. 28.09.2021.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(3), 2148-9424.
- Sallan Gül, S., Özbek, Ç. (2020). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. *Sosyolojiye Giriş* içinde (197-233). (Edt. Sallan Gül, S). İstanbul: Kaf Kitap Kafe Yayınları.
- Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Sen, G. (1997). Empowerment as an Approach to Poverty, Working Paper Series 97.07, *Background Paper for the UNDP Human Development Report*, New York: UNDP.
- Stromquist, N. P. (2012). Kadınların Güçlendirilmesinde Eğitimin Rolü. F. Sayılan (Der.) *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim* içinde (185-214). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şenol, D., Kaya, H. E. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Şenol, D., Kaya, H. E. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

- Toksöz, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tunçil Bölükbaş, A. (2016). Kadınların Güçlenmesine Yönelik Girişimcilik Eğitimi Programlarında Eğilimler, Sorunlar ve Olanaklar. *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara
- Yalçın, M. (2020). *Kadın Yoksulluğunun Güçlendirme Yaklaşımı Odağında İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Ankara.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, C. (2010). *Risk Kapıyı Kırınca Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik*. İstanbul: Libra Kitapçılık.